

بررسی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی (مطالعه موردی - شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی)

فرهود گل محمدی^۱، حبیب الله شیخ احمدی^۲

^۱ - استاد یار و دکترای رشته ترویج و آموزش کشاورزی و عضو هیئت علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند و عضو بسیج اساتید خراسان جنوبی و همکار دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی مرزبانی نیروی انتظامی استان خراسان جنوبی (مسئول مکاتبات)

^۲ - کارشناس ترویج در سازمان جهاد کشاورزی باخرز - استان خراسان رضوی و دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

farhoodgol@yahoo.com

چکیده

زنان روستایی به عنوان یکی از محرومترین اقشار جامعه، که نقش اساسی در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور منزل و سرپرستی و تربیت فرزندان و نسل آینده کشاورزان و روستاییان را دارند دارای نیازهای آموزشی و یادگیری متنوعی می باشند که در صورت شناسایی دقیق این نیازهای آموزشی مختص آنان، می توان آموزشهای مورد نیاز زنان روستایی را با کارایی و اثر بخشی بسیار بیشتر در آینده طراحی نمود. منطقه شهرستان باخرز به لحاظ صنعت و اقتصاد ضعیف است و جمعیت زیادی از شهرستان باخرز به امر کشاورزی مشغول هستند که کشاورزی هم به دلیل خشکسالی های پی در پی و هزینه های بالای تولید دیگر پاسخگوی نیاز مردم نیست و به همین دلیل شهرستان باخرز همراه با شهرستان های تربت جام و تایباد و بالاترین رقم بیکاری را در سطح استان دارا می باشد. پرسش اصلی تحقیق عبارت است از: چگونه و شناخت نگرش زنان روستایی در رابطه با تأثیرات و بررسی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی (مطالعه موردی - شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی) و تأثیرات و کیفیت و کمیت برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه آنان در شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی بر سطح زندگی و رفاه خانوارهای آنها می باشد. در این راستا، بررسی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی (مطالعه موردی -

^۱ - استاد یار و دکترای رشته ترویج و آموزش کشاورزی و عضو هیئت علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند و عضو بسیج اساتید استان خراسان جنوبی

^۲ - کارشناس ترویج در سازمان جهاد کشاورزی باخرز - استان خراسان رضوی و دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی) یکی از محورهای اساسی در توانمند سازی زنان روستایی می باشند. در ارائه این برنامه ها، آموزشگران نقش فوق العاده ای دارند. نظر سنجی از زنان روستایی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز آنها و شناسایی مسائل و مشکلات و نارسایی های این برنامه ها می تواند در بهبود عملکرد و کارایی این آموزشها نقش اساسی داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: گرایش ها، زمینه آموزشی، ترویج، توانمند سازی، زنان روستایی، باخرز، خراسان رضوی.

۱- مقدمه

زنان روستایی به عنوان یکی از محرومترین اقشار جامعه، که نقش اساسی در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور منزل و سرپرستی و تربیت فرزندان و نسل آینده کشاورزان و روستاییان را دارند دارای نیازهای آموزشی و یادگیری متنوعی می باشند که در صورت شناسایی دقیق این نیازهای آموزشی مختص آنان، می توان آموزشهای مورد نیاز زنان روستایی را با کارایی و اثر بخشی بسیار بیشتر در آینده طراحی نمود (کاری که متأسفانه در اغلب مواقع پیش از طرح ریزی و اجرای برنامه های آموزشی برای زنان روستایی مورد غفلت قرار گرفته می شود و اغلب موجب پایین آمدن شدید کارایی و اثر بخشی برنامه های آموزشی برای زنان روستایی می گردد و موجب اتلاف منابع انسانی، مالی، زمانی و... می گردد).

شهرستان باخرز یکی از شهرستانهای استان خراسان رضوی در شمال شرقی ایران است. مرکز این شهرستان، شهر باخرز است. باخرز در سال ۱۳۸۹ از بخش به شهرستان ارتقا یافت. منطقه شهرستان باخرز به لحاظ صنعت و اقتصاد ضعیف است و جمعیت زیادی از شهرستان باخرز به امر کشاورزی مشغول هستند که کشاورزی هم به دلیل خشکسالی های پی در پی و هزینه های بالای تولید دیگر پاسخگوی نیاز مردم نیست و به همین دلیل شهرستان باخرز همراه با شهرستان های تربت جام و تایباد و بالاترین رقم بیکاری را در سطح استان دارا می باشد (مدیریت جهاد کشاورزی باخرز، ۱۳۹۱).

در این راستا، بررسی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی (مطالعه موردی- شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی) یکی از محورهای اساسی در توانمند سازی زنان روستایی می باشند. در ارائه این برنامه ها، آموزشگران نقش فوق العاده ای دارند. نظر سنجی از زنان روستایی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز آنها و شناسایی مسائل و مشکلات و نارسایی های این برنامه ها می تواند در بهبود عملکرد و کارایی این آموزشها نقش اساسی داشته باشد.

۲- پرسش تحقیق

پرسش اصلی تحقیق عبارت است از:

چگونگی و شناخت نگرش زنان روستایی در رابطه با تأثیرات و بررسی به منظور شناخت گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی (مطالعه موردی- شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی) و تأثیرات و کیفیت و کمیت

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه آنان در شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی بر سطح زندگی و رفاه خانوارهای آنها می باشد.

در این راستا سوالات محوری تحقیق عبارتند از:

- ۱- برنامه های آموزشی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی، تا چه اندازه با گرایشها و نیازهای واقعی آنان هماهنگ می باشد؟
- ۲- حیطه ها و دامنه های فعالیت های زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی استان چه می باشند؟
- ۳- وضعیت کنونی و وضعیت ایده آل برنامه های آموزشی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی چه می باشند؟
- ۴- راهکارهای موثر برای شناسایی دقیق و تعیین نگرشها و علایق زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی و گنجانیدن آنها در برنامه های آموزشی چه می باشند؟

۳- اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق:

شناخت گرایش ها، تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز، شناسایی مسائل، مشکلات و موانع فرهنگی و اقتصادی در جریان آموزش زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی می باشد.

اهداف اختصاصی تحقیق:

- ۱- شناسایی میزان تطابق برنامه های آموزشی با گرایش ها و نیازهای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی
- ۲- شناسایی راه کارهای تعیین گرایش ها و نیازهای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی
- ۳- شناسایی حیطه دامنه های فعالیت های زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی
- ۴- شناسایی نوع برنامه های کنونی آموزشی اجرا شده برای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی و همین طور نوع برنامه های آموزشی در وضعیت ایده آل در آینده
- ۵- شناسایی کمیت و کیفیت دوره های آموزشی مناسب برای زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی.

۴- روش اجرای تحقیق

روش اجرا با استفاده از مطالعات وسیع کتابخانه ای و اسنادی می باشد که در نهایت با تدوین و تهیه پرسشنامه برای زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی ترویجی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی صورت می پذیرد. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق به طور اصلی پرسشنامه و بطور جانبی مصاحبه و مشاهده حضوری و مشارکتی محقق انجام گرفت.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

در این پژوهش پس از تعیین تعداد دقیق زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی که در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی در ۲ سال اخیر اجرا شده است (در حدود ۱۰۰۰ نفر مطابق سوال از سازمان جهاد کشاورزی شهرستان باخرز استان خراسان رضوی) و تعیین روایی و اعتبار پرسشنامه پژوهش با استفاده از فرمول کوکران نسبت به تعیین حجم جامعه آماری پژوهش اقدام گردید. با توجه به همگنی نسبتا زیادی که زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی در شهرستان باخرز دارند از روش نمونه گیری تصادفی سیستماتیک استفاده گردید.

برای انجام این پژوهش، پرسشنامه های اصلاح شده و نهایی تحقیق پس از به دست آورده شدن روایی و اعتبار آنها و انجام اصلاحات نهایی آنها، در ۳۸ روستای شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی و در هر روستا بین ۱ تا ۳ پرسشنامه با مراجعه حضوری پژوهشگر توسط زنان روستایی تکمیل شدند که در نهایت ۸۰ پرسشنامه قابلیت استفاده جهت ورود داده ها در برنامه آماری SPSS را پیدا نمودند.

و در مرحله بعد اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل اطلاعات قرار گرفتند و با توجه به ماهیت پژوهش، جهت توصیف داده ها از آماره های شاخص مرکزی همچون میانگین، فراوانی، درصد و شاخص های پراکندگی همچون کمینه، بیشینه، انحراف معیار و واریانس استفاده شده است. در تحلیل روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته بسته به شرایط از آزمون ناپارامتریک آزمون T برای گروههای وابسته استفاده شده است.

و در نهایت نسبت به تهیه و تدوین راهکارهای آموزشی و ترویجی مناسب جهت افزایش کارایی و اثربخشی کشاورزی برنامه های آموزشی ترویجی به عنوان راهکاری جهت توانمند سازی زنان روستایی در شهرستان باخرز استان خراسان رضوی پرداخته می شود.

۵- یافته های تحقیق

تحلیل یافته های توصیفی مربوط به پاسخ دهندگان:

ویژگی های فردی

کمترین سن پاسخ دهندگان برابر با ۱۵ سال و بیشترین آن برابر با ۶۲ سال و متوسط سن زنان روستایی پاسخ دهنده برابر ۳۳/۵۲ سال می باشد. که نشان دهنده شیب نسبی زنان روستایی پاسخ دهنده به سمت میانسالی می باشد. از بین آنها ۱۷/۵ درصدشان مجرد و ۸۲/۵ درصدشان متأهل می باشند. بیشتر پاسخ دهندگان (۲۳/۸ درصد) دارای ۲ فرزند می باشند. همین طور تنها ۶/۲ درصد زنان روستایی پاسخ دهنده هنوز کاملا مجرد می باشند و ۱۱/۳ آنها یا بیوه و یا جزو زنان سرپرست خانوار می باشند که بدون حضور فیزیکی همسرانشان، کار مهم و سنگین نگهداری و مدیریت فرزندان خود را انجام می دهند.

۲۰ نفر از زنان روستایی پاسخ دهنده بیسواد می باشند. و ۹ نفر دارای مدرک تحصیلی لیسانس و تنها یک نفر از آنها دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس می باشند. مدرک تحصیلی بیشتر پاسخ دهندگان (۵۴/۱ درصد) زیر دیپلم می باشد. این امر می تواند نشان دهنده وجود موانع بیشتر و فرصت های آموزشی و تحصیلی کمتر برای زنان روستایی در شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی باشد.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

سابقه کار کلی پاسخ دهندگان برابر با ۱۳/۵۳ سال است. کمترین و بیشترین سابقه کلی کار پاسخ دهندگان به ترتیب ۱ و ۴۵ سال می باشد. این امر می تواند نشان دهنده شروع مسئولیت ها و مشاغل و کارهای مختلف و متنوع از سنین پایین تر برای زنان روستایی در شهرستان باخرز باشد.

ویژگی های زراعی

میزان وسعت زمین کشاورزی بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده (۳۶/۶ درصد) یک هکتار و کمتر می باشد. این امر می تواند نشان دهنده غالبیت شیوه تولید خرده مالکی در روستاهای شهرستان باخرز باشد.

بیشترین نوع محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده به ترتیب زعفران، گندم، جو و آلو، سبزی، بادام، گوجه و یونجه می باشند. و متوسط سطح زیر کاشت محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده ۱/۵ هکتار می باشد. این امر می تواند نشان دهنده غالبیت شیوه تولید خرده مالکی در روستاهای شهرستان باخرز باشد. و متوسط میزان تولید محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده ۱/۴۸ تن در هکتار می باشد. این امر می تواند نشان دهنده غالبیت شیوه تولید معیشتی و غیر علمی در نظام کشاورزی روستاهای شهرستان باخرز باشد. و بیشترین نوع مالکیت زمین محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده مالکیت ملکی / شخصی می باشد. البته در مصاحبه حضوری پژوهشگر با زنان روستایی پاسخ دهنده در اغلب موارد سند زمین محصول زیر کاشت اصلی به نام همسران آنها می باشد که می تواند نشان دهنده غالبیت فرهنگ مردسالاری در روستاهای منطقه باخرز باشد.

بیشترین نوع محصول زیر کاشت جانبی (درجه دوم) زنان روستایی پاسخ دهنده به ترتیب زعفران، جو و گندم می باشند. و متوسط سطح زیر کاشت محصول زیر کاشت جانبی (درجه دوم) زنان روستایی پاسخ دهنده ۱/۴۳ هکتار می باشد. و متوسط میزان تولید محصول زیر کاشت جانبی (درجه دوم) زنان روستایی پاسخ دهنده ۲/۷ تن در هکتار می باشد. و بیشترین نوع مالکیت زمین محصول زیر کاشت جانبی (درجه دوم) زنان روستایی پاسخ دهنده مالکیت ملکی / شخصی می باشد.

ویژگی های اقتصادی

متوسط میزان درآمد سالیانه محصول اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده ۶/۴ (میلیون ریال) می باشد. البته در مصاحبه حضوری پژوهشگر با زنان روستایی پاسخ دهنده این شامل درآمدی است که به صورتی اختصاصی توسط خود آنها به دست آمده است و شامل درآمدهای همسران آنها نمی گردد.

متوسط میزان درآمد سالیانه محصول جانبی (درجه دوم) زنان روستایی پاسخ دهنده ۵/۶۵ (میلیون ریال) می باشد. بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۳ تا ۵ گاو و گوساله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گاو و گوساله ۹/۷ (میلیون ریال) می باشد. بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ گوسفند و بره هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گوسفند و بره ۳/۳۹ (میلیون ریال) می باشد.

بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱ الی ۵ بز و بزغاله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از بز و بزغاله ۰/۸۳ (میلیون ریال) می باشد.

بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ طیور خانگی هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از طیور ۰/۳۹۸ (میلیون ریال) می باشد.

ویژگی های اجتماعی

کاردیگر بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده به جز کشاورزی (۴۵/۷ درصد) خانه داری می باشد. این امر نشان دهنده جایگاه بالای زنان روستایی در مدیریت امور منزل می باشد.

زنان روستایی پاسخ دهنده به طور متوسط ۴/۴۳ ساعت برای شغل دوم صرف می کنند. کمترین زمان اختصاص داده شده به شغل دوم یک ساعت و بیشترین زمان ده ساعت می باشد. این امر می تواند نشان دهنده مسئولیت سنگین و حجم بالای کار زنان روستایی در مدیریت امور منزل و ... باشد.

بیشترین نوع فعالیت اجتماعی پاسخ دهندگان همکاری و شرکت در امور مزرعه و باغداری می باشد. و درصد خیلی کمی از زنان روستایی پاسخ دهنده در فعالیتهایی همچون مشارکت در فعالیت های عمرانی و بهداشتی روستا و مشارکت در فعالیت های شورای روستا می باشند.

تحلیل یافته های توصیفی وضعیت برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز

حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار و همچنین بیش از نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۴۳ نفر از ۸۰ نفر) یک یا دو مرتبه در برنامه های آموزشی- ترویجی ویژه زنان روستایی در شهرستان باخرز در ۲ سال گذشته شرکت نمودند.

نتایج نشان می دهد که حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار و همچنین حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۱۹ نفر از ۸۰ نفر) دو یا سه مرتبه در دو سال گذشته از فعالیت های نمونه زنان روستایی یا مزارع و دامداریهای نمونه بازدید نموده اند.

نتایج نشان می دهد که تعداد بسیار کمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۳ نفر از ۸۰ نفر) در دو سال گذشته و آن هم به دفعات خیلی محدودی (یک بار که تنها یک نفر اشاره کرده است و دوفنر دیگر که شرکت نموده اند تعداد دفعات شرکت خود را مشخص ننموده اند) در روش ترویجی مدرسه در مزرعه شرکت نموده اند. نتایج نشان می دهد که حدود نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک تا سه بار (۴۰ نفر از ۸۰ نفر) و همچنین حدود سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۳۰ نفر از ۸۰ نفر) بیش از سه مرتبه در دو سال گذشته در روش ترویجی تماس با مروج در مرکز خدمات شرکت نموده اند.

نتایج نشان می دهد که بیش از نیمی زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک تا دو بار (۴۴ نفر از ۸۰ نفر) و همچنین سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۳۰ نفر از ۸۰ نفر) سه مرتبه و بیش از سه مرتبه در دو سال گذشته در کلاسهای ترویجی شرکت نموده اند.

نتایج نشان می دهد که بیش از نیمی زنان روستایی مورد مطالعه (۴۴ نفر از ۸۰ نفر) حداقل یک تا دو بار و همچنین سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۳۰ نفر از ۸۰ نفر) سه مرتبه و بیش از سه مرتبه در دو سال گذشته از روش ترویجی گردش علمی استفاده نموده اند.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

نتایج نشان می دهد که بیش از نیمی زنان روستایی مورد مطالعه (۴۱ نفر از ۸۰ نفر) حداقل یک تا دو بار و همچنین بیش از سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۳۱ نفر از ۸۰ نفر) سه مرتبه و بیش از سه مرتبه در دو سال گذشته از روش ترویجی ملاقات با مروج در روستا استفاده نموده اند.

نتایج نشان می دهد که تعداد بسیار کمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۳ نفر از ۸۰ نفر) در دو سال گذشته و آن هم به دفعات خیلی محدودی (یک بار) از روش طرحهای تحقیقی - ترویجی استفاده نموده اند.

نتایج نشان می دهد که تعداد بسیار کمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۳ نفر از ۸۰ نفر) در دو سال گذشته و آن هم به دفعات خیلی محدودی (یک بار) از روش طرحهای تحقیقی - ترویجی استفاده نموده اند.

نتایج نشان می دهد که بیش از سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه (۳۲ نفر از ۸۰ نفر) حداقل یک بار و همچنین تعداد خیلی کمی از زنان روستایی مورد مطالعه دیگر (۵ نفر از ۸۰ نفر) دو مرتبه در دو سال گذشته از روش ترویجی شرکت در کارگاههای آموزش استفاده نموده اند. و حدود نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۳۹ نفر از ۸۰ نفر) در دو سال گذشته از روش ترویجی شرکت در کارگاههای آموزش استفاده نموده اند.

نتایج نشان می دهد که بیش از سه چهارم زنان روستایی مورد مطالعه (۳۱ نفر از ۸۰ نفر) حداقل یک تا دو بار در دو سال گذشته از روش مطالعه نشریات و مجلات ترویجی استفاده نموده اند و حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه (۲۴ نفر از ۸۰ نفر) سه بار و بیش از سه بار در دو سال گذشته از روش مطالعه نشریات و مجلات ترویجی استفاده نموده اند.

مهمترین میزان رضایتمندی زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه وضعیت برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده زنان روستایی در شهرستان باخرز به ترتیب شامل ((راضی بودن از نوع برنامه های کنونی آموزشی اجرا شده برای زنان روستایی شهرستان باخرز)) و ((راضی بودن از کُل کیفیت و سطوح تدریس در کلاسها و برنامه های ترویجی اجرا شده برای زنان روستایی باخرز)) و ((پوشش تمامی گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز واقعی زنان روستایی در برنامه های کنونی آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنها در شهرستان باخرز)) می باشند که این موارد در کل می توانند میزان توفیق نسبی این برنامه ها را در نزد پاسخگویان نشان دهد.

مهمترین میزان رضایتمندی زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه میزان توجه و اهمیت به موارد ضروری در وضعیت کنونی برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده زنان روستایی در شهرستان باخرز شامل ((آموزش امور دامداری)) و ((آموزش تغذیه خانواده)) و ((آموزش امور باغبانی)) می باشند. این موارد در کل می توانند میزان اهمیت و حیطة کاری هریک از موارد فوق الذکر را در نزد پاسخگویان و زندگی آنها نشان بدهند.

مهمترین میزان رضایتمندی و توقعات آینده زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه میزان توجه و اهمیت به موارد ضروری در طراحی ایده آل آینده برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی زنان روستایی در شهرستان باخرز شامل ((آموزش امور دامداری)) و ((آموزش تغذیه خانواده)) و ((آموزش امور صنایع دستی و فرشبافی)) می باشند. این موارد در کل می توانند میزان اهمیت و حیطة کاری هریک از موارد فوق الذکر را در نزد پاسخگویان و زندگی آنها نشان بدهند و اینکه آنها در آینده چه توقعاتی از برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز دارند.

تحلیل یافته های استنباطی وضعیت برنامه های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جدول شماره (۱)-فرضیات تحقیق و نوع متغیرها و آزمون آنها

ردیف	فرضیه	متغیر مستقل	جنس متغیر	متغیر وابسته	جنس متغیر	ضریب یا آزمون	sig (Tailed)
۱	بین سن زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	سن زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	فاصله ای	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰
۲	بین میزان تحصیلات (سالهای آموزش) زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	میزان تحصیلات (سالهای آموزش) زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	فاصله ای	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰
۳	بین میزان زمین زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	میزان زمین زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	فاصله ای	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰
۴	بین نوع محصول تولیدی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	نوع محصول تولیدی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	اسمی	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰
۵	بین نوع مسئولیت اجتماعی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	نوع مسئولیت اجتماعی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	اسمی	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰
۶	بین میزان شرکت زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها رابطه معنی داری وجود دارد.	میزان شرکت زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی	فاصله ای	گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها	رتبه ای	آزمون T برای گروههای وابسته	.۰۰۰

تمام فرضیات H₁ (خلاف) در ۶ فرضیات تحقیق مورد تأیید قرار گرفته اند. در کل تأیید فرضیات فوق الذکر نشان می دهند که متغیرهای مستقلی همچون سن، میزان تحصیلات (سالهای آموزش)، میزان زمین، نوع محصول تولیدی، نوع مسئولیت اجتماعی و میزان شرکت زنان روستایی بر روی متغیر وابسته یعنی گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها، تأثیرات معنی داری می گذارند. و در کل می بایست تمام این موارد در طراحی و تدوین برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز مورد توجه زیاد و جدی قرار بگیرند.

۶- نتیجه گیری و پیشنهادات تحقیق

- با توجه به میانگین سن زنان روستایی پاسخ دهنده که برابر ۳۳/۵۲ سال می باشد. که نشان دهنده شیب نسبی زنان روستایی پاسخ دهنده به سمت میانسالی می باشد. می توان نتیجه گرفت که زنان روستایی نسبتاً از سن بالایی برخوردار بوده اند، و نشان می دهد قشر جوان زنان روستایی کمتر به شغل کشاورزی تمایل داشته و به مشاغل غیر کشاورزی مشغول بوده اند و در بسیاری از موارد در کوچکترین فرصت برای مهاجرت به شهرها استفاده می نمایند. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد فرصت های شغلی و ایجاد درآمد برای زنان روستایی در منطقه اقدام گردد تا جذابیت های بیشتری برای ماندگاری آنها در مناطق روستایی آنها به وجود آید. این یافته توسط گل محمدی و همکاران (۱۳۹۰) و گل محمدی (۱۳۹۰) تایید شده است.

- با توجه به اینکه ۱۱/۳ زنان روستایی پاسخ دهنده بیوه و یا جزو زنان سرپرست خانوار می باشند که بدون حضور فیزیکی همسرانشان، کار مهم و سنگین نگهداری و مدیریت فرزندان خود را انجام می دهند می بایست جایگاه ویژه ای به این زنان روستایی بیوه و زنان سرپرست خانوار در برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز در جهت رفع نیازهای آنها داده شود. این یافته توسط گل محمدی (۱۳۹۰) تایید شده است.

- با توجه به اینکه ۲۰ نفر از زنان روستایی پاسخ دهنده بیسواد می باشند. و ۹ نفر دارای مدرک تحصیلی لیسانس و تنها یک نفر از آنها دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس می باشند و مدرک تحصیلی بیشتر پاسخ دهندگان (۵۴/۱ درصد) زیر دیپلم می باشد. که این امر می تواند نشان دهنده وجود موانع بیشتر و فرصت های آموزشی و تحصیلی کمتر برای زنان روستایی در شهرستان باخرز در استان خراسان رضوی باشد. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد فرصت های آموزشی و تحصیلی بیشتر برای زنان روستایی در شهرستان باخرز اقدام گردد. این یافته توسط گل محمدی و همکاران (۱۳۹۰) و گل محمدی (۱۳۹۰). تایید شده است.

- با توجه به اینکه سابقه کار کلی پاسخ دهندگان برابر با ۱۳/۵۳ سال است و کمترین و بیشترین سابقه کلی کار پاسخ دهندگان به ترتیب ۱ و ۴۵ سال می باشد. این امر می تواند نشان دهنده شروع مسئولیت ها و مشاغل و کارهای مختلف و متنوع از سنین پایین تر برای زنان روستایی در شهرستان باخرز باشد. بنابراین می بایست نسبت به برگزاری برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز در جهت رفع نیازهای آنها از سنین پایین تر و نوجوانی ترتیب اثر داده شود.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

- با توجه به اینکه میزان وسعت زمین کشاورزی بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده (۳۶/۶ درصد) یک هکتار و کمتر می باشد که این امر می تواند نشان دهنده غالبیت شیوه تولید خرده مالکی در روستاهای شهرستان باخرز باشد. بنابراین می بایست نسبت به گسترش و تقویت راهکارهایی جهت ایجاد و تقویت تعاونی های تولید زراعی برای زنان روستایی در روستاهای شهرستان باخرز اقدامات لازم صورت پذیرد. چون امروزه ثابت شده است که شیوه تولید خرده مالکی از دلایل اصلی در پایین بودن راندمان تولید و بهره وری و عامل ایجاد فقر در خانوارهای روستایی می باشد.

- با توجه به اینکه بیشترین نوع محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) زنان روستایی پاسخ دهنده به ترتیب زعفران، گندم، جو و آلو، سبزی، بادام، گوجه و یونجه می باشند بنابراین می بایست نسبت به گسترش و تقویت راهکارهایی جهت افزایش درآمد زنان روستایی از این محصولات به ویژه ایجاد صنایع تبدیلی و بسته بندی برای محصولات همچون زعفران، آلو، سبزی و بادام در منطقه اقدام گردد تا از این طریق موجب افزایش درآمد زنان روستایی و متعاقب آن خانوارهای آنها گردد.

- با توجه به اینکه بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۳ تا ۵ گاو و گوساله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گاو و گوساله ۹/۷ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ گوسفند و بره هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گوسفند و بره ۳/۳۹ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱ الی ۵ بز و بزغاله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از بز و بزغاله ۰/۸۳ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ طیور خانگی هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از طیور ۰/۳۹۸ (میلیون ریال) می باشد. بنابراین می بایست نسبت به گسترش و تقویت راهکارهایی جهت افزایش درآمد زنان روستایی از این فعالیت های پرورش دام ها و طیور خانگی اقدام گردد. در این راستا می بایست نسبت به برگزاری برنامه های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز در جهت رفع نیازهای آموزشی آنها در فعالیت های پرورش دام ها و طیور خانگی ترتیب اثر داده شود. همین طور نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت فروش این دام ها و طیور خانگی توسط زنان روستایی در بازارهای محلی و منطقه ای و با قیمت مناسب اقدام گردیده شود تا از این طریق موجب افزایش درآمد زنان روستایی و متعاقب آن خانوارهای آنها گردد.

- با توجه به اینکه کار دیگر بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده به جز کشاورزی (۴۵/۷ درصد) خانه داری می باشد که این امر نشان دهنده جایگاه بالای زنان روستایی در مدیریت امور منزل می باشد. در این راستا می بایست نسبت به برگزاری برنامه های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز در جهت رفع نیازهای آموزشی آنها در زمینه ترویج خانه داری ترتیب اثر داده شود. اجرای اثر بخش و موفق و محتوی مناسب برنامه های ترویج خانه داری میتواند در افزایش سطح تغذیه و سلامت و بهداشت و نشاط و تندرستی و در نهایت موفقیت خانوارهای آنها بسیار موثر باشد.

- با توجه به اینکه بیشترین نوع فعالیت اجتماعی پاسخ دهندگان همکاری و شرکت در امور مزرعه و باغداری می باشد. و درصد خیلی کمی از زنان روستایی پاسخ دهنده در فعالیتهایی همچون مشارکت در فعالیت های عمرانی و بهداشتی روستا و مشارکت در فعالیت های شورای روستا می باشند. می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت افزایش مشارکت و فعالیت اجتماعی زنان روستایی در فعالیت های عمرانی و بهداشتی روستا و مشارکت در فعالیت های شورای روستا اقدام گردد که در این راستا برگزاری برنامه های مناسب آموزشی - ترویجی زنان روستایی در شهرستان باخرز در زمینه های ایجاد شکل های زنان روستایی و حقوق آنها می تواند بسیار موثر باشد.

- با توجه به اینکه حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار و همچنین بیش از نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۴۳ نفر از ۸۰ نفر) یک یا دو مرتبه در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی در شهرستان باخرز در ۲ سال گذشته شرکت نمودند و این میزان در مقایسه با استانداردهای مطلوب جهانی، بسیار پایین می باشد می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت افزایش شرکت آنها در این برنامه ها اقدام گردد. این امر می بایست در سایر روشهای آموزشی ترویجی که زنان روستایی مورد مطالعه که تعداد خیلی کمی از زنان روستایی در آنها شرکت نموده اند همچون بازدید از فعالیت های نمونه زنان روستایی یا مزارع و دامداریهای نمونه، روش ترویجی مدرسه در مزرعه، روش ترویجی تماس با مروج در مرکز خدمات، شرکت در کلاسهای ترویجی، روش ترویجی گردش علمی، روش ترویجی ملاقات با مروج در روستا، روش طرحهای تحقیقی - ترویجی، روش طرحهای تحقیقی - ترویجی، شرکت در کارگاههای آموزش، مطالعه نشریات و مجلات ترویجی، نیز اعمال گردد و زمینه های شرکت بیشتر زنان روستایی در این برنامه ها فراهم گردد.

- با توجه به اینکه مهمترین میزان رضایتمندی زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه وضعیت برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده زنان روستایی در شهرستان باخرز به ترتیب شامل ((راضی بودن از نوع برنامه های کنونی آموزشی اجرا شده برای زنان روستایی شهرستان باخرز)) و ((راضی بودن از کُل کیفیت و سطوح تدریس در کلاسها و برنامه های ترویجی اجرا شده برای زنان روستایی باخرز)) و ((پوشش تمامی گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز واقعی زنان روستایی در برنامه های کنونی آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنها در شهرستان باخرز)) می باشند که این موارد در کل می توانند میزان توفیق نسبی این برنامه ها را در نزد پاسخگویان نشان دهد. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت حفظ و افزایش بیشتر رضایتمندی زنان روستایی در این موارد و موارد مشابه و ضروری بود.

- با توجه به اینکه مهمترین میزان رضایتمندی زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه میزان توجه و اهمیت به موارد ضروری در وضعیت کنونی برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده زنان روستایی در شهرستان باخرز شامل ((آموزش امور دامداری)) و ((آموزش تغذیه خانواده)) و ((آموزش امور باغبانی)) می باشند. این موارد در کل می توانند میزان اهمیت و حیطه کاری هریک از موارد فوق الذکر را در نزد پاسخگویان و زندگی آنها نشان بدهند. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت حفظ و افزایش بیشتر رضایتمندی زنان روستایی در این موارد و موارد مشابه و ضروری بود.

- با توجه به اینکه مهمترین میزان رضایتمندی و توقعات آینده زنان روستایی پاسخ دهنده در زمینه میزان توجه و اهمیت به موارد ضروری در طراحی ایده آل آینده برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی زنان روستایی در شهرستان باخرز شامل ((آموزش امور دامداری)) و ((آموزش تغذیه خانواده)) و ((آموزش امور صنایع دستی و فرشبافی)) می باشند. این موارد در کل می توانند میزان اهمیت و حیطه کاری هریک از موارد فوق الذکر را در نزد پاسخگویان و زندگی آنها نشان بدهند و اینکه آنها در آینده چه توقعاتی از برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز دارند. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت حفظ و افزایش بیشتر رضایتمندی زنان روستایی در این موارد و موارد مشابه و ضروری در طراحی ایده آل آینده برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی زنان روستایی در شهرستان باخرز بود.

- با توجه به اینکه تمام فرضیات H₁ (خلاف) در ۶ فرضیات تحقیق مورد تأیید قرار گرفته اند. و در کل تأیید فرضیات فوق الذکر نشان می دهند که متغیرهای مستقلی همچون سن، میزان تحصیلات (سالهای آموزش)، میزان زمین، نوع محصول تولیدی، نوع مسئولیت اجتماعی و میزان شرکت زنان روستایی بر روی متغیر وابسته یعنی گرایش ها و زمینه آموزشی مورد نیاز آنها در این دوره ها، تأثیرات معنی داری می گذارند. در کل می بایست تمام این موارد در طراحی و تدوین برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی برای زنان روستایی در شهرستان باخرز در آینده مورد توجه زیاد و جدی قرار بگیرند. و در

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جهت ارائه مناسب تر خدمات و برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی به زنان روستایی تمهیدات مناسب اجرا شده و رضایت اعضا جلب گردد.

- پیشنهاد می گردد مسئولین در جهت تشویق زنان روستایی برای شرکت در دوره ها و برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی سیاست های مناسب اجرا نمایند.

- پیشنهاد می گردد مسئولین با شناخت و گنجانیدن بیشتر گرایش ها و تعیین زمینه آموزشی مورد نیاز زنان روستایی موجبات جلب بیشتر اعتماد زنان روستایی برای شرکت در دوره ها و برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی را فراهم آورند تا از این طریق زمینه مشارکت بیشتر آنها در دوره های آموزشی فراهم گردد.

مراجع

- (۱) آگهی، ح. (۱۳۸۴). نقش تعاونی ها در بهبود موفقیت زنان در فرایند توسعه. در مجموعه مقالات منتخب کنفرانس تعاون، اشتغال و توسعه. یزد: دانشگاه یزد. صص: ۶۴-۵۱.
- (۲) آماری لیس، ت. روزاریو، د. ر. (۱۳۷۵). جنسیت و توسعه. ترجمه جواد یوسفیان، چاپ اول، تهران. انتشارات بانو.
- (۳) اداره آمار و اطلاعات جهادکشاورزی شهرستان باخرز. (۱۳۹۰). جهادکشاورزی شهرستان باخرز خراسان رضوی - معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی - سال زراعی ۹۰-۱۳۸۹.
- (۴) اعظمی، م. برادران، م. (۱۳۷۶). بررسی تاریخچه فعالیتهای آموزش و ترویجی خاص زنان روستایی. تهران. ماهنامه جهاد - سال هفدهم - آبان ماه تا بهمن ماه ۱۳۷۶. شماره های ۲۰۰ تا ۲۰۳.
- (۵) امیری اردکانی، م. (۱۳۸۵). موانع مشارکت زنان روستایی در برنامه های ترویجی. ماهنامه جهاد سال ۲۶ - شماره ۲۷۲. صص: ۴۳-۲۷.
- (۶) اوکلی، پ. م. م. (۱۳۷۰). رهیافتهای مشارکت در توسعه روستایی. تهران. مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی. نشر ارغوان.
- (۷) بابایی، ح. (۱۳۷۹). بررسی جایگاه اقتصادی و اجتماعی زنان در جامعه شهری و روستایی استان همدان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان.
- (۸) بنی هاشمی. (۱۳۸۰). نگرش نادرست جامعه نسبت به توانایی های زنان، مشکل کلیدی بر سر راه توسعه فعالیت های زنان روستایی. تهران. در: ماهنامه مروج. دی ماه ۱۳۸۰. انتشارات فنی معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. ص: ۳.
- (۹) بی نام. (۱۳۸۲). با زنان مدد کار. تهران. در: جهاد روستا، ویژه جوانان. فروردین ماه ۱۳۸۲. شماره: ۴۲۲. معاونت ترویج و نظام بهره برداری (وزارت جهاد کشاورزی).
- (۱۰) بی نام. (۱۳۸۲). نگاهی به انواع آموزشهای کاربردی برای دختران روستایی. تهران. در: جهاد روستا، ویژه جوانان. شهریور ماه ۱۳۸۲. شماره: ۴۲۷. معاونت ترویج و نظام بهره برداری (وزارت جهاد کشاورزی).
- (۱۱) بی نام. (۱۳۸۰). روز جهانی زنان روستایی. تهران. در: ماهنامه مروج. آبان ماه ۱۳۸۰. انتشارات فنی معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. صفحه ۲.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

- ۱۲) بی نام. (۱۳۸۰). تعاونی های روستایی زنان. تهران. در: ماهنامه مروج. دی ماه ۱۳۸۰. انتشارات فنی معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی.
- ۱۳) پاپلی یزدی، م. ح. ابراهیمی، م. ا. (۱۳۸۱). نظریه های توسعه روستایی - تهران - انتشارات سمت.
- ۱۴) پاک بین، ن. (۱۳۸۰). مشارکت زنان روستایی در توسعه. تهران. نشریه برزگر، دوره ۲۲، شماره ۴۸ - ۸۵۲، ص ۴۵.
- ۱۵) بافورد، ج. بدیان، آ. ج. (۱۳۷۵). مدیریت در ترویج، ترجمه: دکتر محمد چیدری، تهران: وزارت جهاد، معاونت ترویج و مشارکت مردمی.
- ۱۶) چمبرز، ر. (۱۳۷۰). توسعه روستایی اولویت بخشی به فقرا (حمایت از اقشار آسیب پذیر). مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۱۷) چمبرز، ر. (۱۳۷۸). جابه جایی الگوها و شیوه کار پژوهش و توسعه مشارکتی. ترجمه: عبدالرسول مرتضوی. فصلنامه روستا و توسعه سال ۳، شماره ۳ و ۴.
- ۱۸) حجازی، ی. (۱۳۷۵). مهندسی فرآیند فعالیتهای آموزشی ترویجی، تهران: وزارت جهاد، معاونت ترویج و مشارکت مردمی.
- ۱۹) خواجه نوری، ب. (۱۳۷۶). بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی مؤثر بر بیگانگی زنان (مطالعه موردی زنان شهر شیراز). پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه شیراز.
- ۲۰) خواجه نوری، ب. حاتمی، ع. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر میزان اشتغال زنان جوان استان های غربی کشور، مجله اینترنتی جامعه شناسی ایران.
- ۲۱) حسینی نیا، غ. (۱۳۷۸). چکیده گزارش طرحها و پژوهشهای مطالعاتی و ارزشیابی آموزشی و ترویجی. معاونت ترویج و مشارکت مردمی - دفتر مطالعات و برنامه ریزی. تهران. وزارت جهاد سازندگی.
- ۲۲) حسینی نیا، غ. ملک محمدی، ا. (۱۳۷۹). برنامه های آموزشی و ترویجی در استان فارس. مجله علوم کشاورزی ایران سال ۳۹ - شماره ۱ - صص: ۵۳ - ۳۱.
- ۲۳) داس، م. (۱۳۷۳). بهبود کارآیی و مناسب بودن فعالیت های ترویج کشاورزی زنان کشاورز. ترجمه: سید جمال فرج اله حسینی. تهران. آدینه.
- ۲۴) راجرز، ا. م. شومیکر، ا. ف. (۱۳۷۹). رسانش نوآوریها، رهیافتی میان فرهنگی. ترجمه: دکتر عزت ا. کرمی و مهندس ابوطالب فنایی. انتشارات دانشگاه شیراز.
- ۲۵) رسول پور عربی، ح. (۱۳۷۶). بررسی نقش زنان در فعالیت های اقتصادی مناطق روستایی شهرستان رامسر، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- ۲۶) رئیس مبارکه، س. (۱۳۷۶). تحولات فرایند مشارکت زنان روستایی در گذر به جامعه صنعتی. گردهمایی زنان، مشارکت، کشاورزی ۱۴۰۰، گزارش چهارم. تهران. وزارت کشاورزی.
- ۲۷) زرافشانی، ک. آگهی، ح. خالدی، خ. (۱۳۹۰). نیازسنجی آموزشی زنان روستای قمام شهرستان سنقر بر مبنای مدل بورپیچ و تحلیل کوادرنانت. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان). دوره ۹. شماره ۱. بهار ۱۳۹۰. صفحات ۱۸۳-۱۶۵.
- ۲۸) سازمان جهانی خوار و بار و کشاورزی (فائو). (۱۳۷۴). زنان در توسعه کشاورزی؛ برنامه کار فائو. مترجم: غلامحسین صالح نسب. تهران. مدیریت مطالعات و بررسیها. معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.
- ۲۹) سازمان ملل متحد. (۱۳۷۴). گزارش برنامه عمران ملل متحد. مترجم: غلامحسین صالح نسب. تهران. معاونت ترویج و نظا مه های بهره برداری، دفتر مطالعات و تلفیق برنامه ها وزارت جهاد سازندگی.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

۳۰) سروش مهر، ه. رفیعی، ح. کلانتری، خ. شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۹). بررسی پایگاه اقتصادی اجتماعی زنان روستایی و عوامل مؤثر بر بهبود آن (مطالعه موردی: شهرستان همدان). متن کامل مقاله موجود بر روی سایت مقالات علمی پژوهشی جهاد دانشگاهی ایران- به آدرس اینترنتی: www.sid.ir

۳۱) سرمدی، ف. مالمیر، پ. و ساریخانی، ن. (۱۳۷۳). زنان روستایی و اشتغالزایی آنان. تهران. وزارت کشاورزی معاونت برنامه ریزی و بودجه، مؤسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی.

۳۲) صالحی، ش. (۱۳۸۲). نحوه صرف وقت زنان روستایی. پژوهش زنان. دوره ۱، سال ۳. صص: ۵۹-۳۱

۳۳) صفری شالی، ر. (۱۳۸۷). عوامل فرهنگی و اجتماعی مرتبط با میزان مشارکت زنان روستایی. پژوهش زنان. دوره ۶، سال ۱. صص: ۱۵۹-۱۳۷

۳۴) صمدی راد، ا. (۱۳۸۳). مکانیسمهای ارتقای مشارکت زنان در ابعاد سیاسی و اقتصادی. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ۵، شماره ۲۱، صص: ۹۹-۱۲۰

۳۵) علائی رحمانی، ف. (۱۳۷۴). بررسی نقش پنهان زنان روستایی در توسعه اقتصادی کشور. در: مجموعه مقالات دومین سمینار سیمای زن در جامعه. تهران. دانشگاه الزهرا.

۳۶) عمادی، م. ح. (۱۳۸۰). تسریع روند توسعه روستایی از طریق اولویت بخشی به زنان. تهران. مجموعه مقالات زن و مشارکت سیاسی و اجتماعی. نهاد ریاست جمهوری، مرکز امور مشارکت زنان. صص: ۲۳-۱۹

۳۷) غلامرضایی، س. (۱۳۷۶). موانع موجود در جریان مشارکت اجتماعی دختران روستایی و برخی راهکارهای آن. در: مجموعه مقالات سمینار تواناسازی دختران و زنان روستایی. سنندج. سازمان جهاد سازندگی استان کردستان.

۳۸) گای، د. (۱۳۷۱). توسعه مشارکتی، چشم اندازهایی از تجربه های توده های روستایی. ترجمه عصمت قائم مقامی. گاهنامه روستا و توسعه. شماره ۴.

۳۹) گل محمدی، ف. (۱۳۷۸). زنان و فقر روستایی. در: ماهنامه سنبله. شماره ۱۰۸. خرداد ماه و تیر ماه ۱۳۷۸. تهران. صفحات: ۷۱-۶۶.

۴۰) گل محمدی، ف. (۱۳۹۰). گرامین بانک بنگلادش - الگویی مناسب در بهره برداری بهینه از اعتبارات خرد در راستای فقر زدایی و توانمند سازی زنان روستایی سرپرست خانوار در ایران. مقاله ارائه شده در: همایش ملی زنان سرپرست خانوار. اول آذر ماه ۱۳۹۰. پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی و کمیته امداد امام خمینی (ره). چاپ در CD چکیده مقاله های همایش: صفحه: ۴۴.

۴۱) گل محمدی، ف. رضوی، س. ح. معتمد، م. ک. رضانی، ف. (۱۳۹۰). نگاهی بر اهمیت و کارکردهای شرکت های تعاونی تولید و تعاونی زنان روستایی در اقتصاد و اشتغال خراسان جنوبی. مقاله ارائه شده در: همایش ملی اشتغال دانش آموختگان بخش کشاورزی و منابع طبیعی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس. دوم و سوم آذر ماه ۱۳۹۰. چاپ متن کامل مقاله در CD مقاله های همایش.

۴۲) گل محمدی، ف. (۱۳۸۴). توانمند سازی زنان روستایی با اتکاء بر فرایند مکتب آموزشی ترویج در نظامهای تولیدی روستاهای ایران. مقاله ارائه شده در: همایش سراسری سازمان جوانان خانه کشاورز. ۵ بهمن ماه ۱۳۸۴. دانشگاه تربیت مدرس تهران. سازمان جوانان خانه کشاورز. چاپ در کتاب چکیده مقاله های همایش: صفحات: ۴۰ و ۴۱.

۴۳) گل محمدی، ف. (۱۳۸۶). فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اشتغالزایی و افزایش بهره وری زنان (با تأکید بر زنان روستایی). مقاله ارائه شده در: فصلنامه زنان- مطالعات فرهنگی - دفاعی. فصلنامه مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه- دانشگاه امام حسین (ع) تهران- سال سوم- شماره ۱۰ و ۱۱ - پاییز و زمستان ۱۳۸۶- چاپ در صفحات: ۹۳-۱۱۸.

۴۴) لهسایی زاده، ع. (۱۳۷۹). جامعه شناسی توسعه روستایی. شیراز. نشر زر.

۴۵) لهسایی زاده، ع. جهانگیری، ج. خواجه نوری، ا. (۱۳۸۴). بررسی مشارکت اقتصادی زنان روستایی (مطالعه موردی استان فارس). جامعه شناسی ایران، دوره ۳. ششم، شماره ۳.